

De Tijd 3 december 2014

Maakt E.ON echt een U-bocht?

Was het 1 april geweest, ik had het bericht over de U-bocht van de Duitse energiereus E.ON – alle centrales op kernenergie, steenkool of aardgas de deur uit – afgedaan als een flauwe grap.

*Door **Aviel Verbruggen**, hoogleraar energie en milieu-economie Universiteit Antwerpen*

De energiereus E.ON heeft als oude kern Preussen-Elektra, zoals GDF Suez als oude kern Electrabel heeft. Het waren de meest radicale agenten van het vertikaal geïntegreerde monopolie voor de productie, het transport, de distributie en de levering van elektriciteit. Alles onder de controle van één bevelhebber, om tegen de laagste kostprijs stroom te maken en met rijkelijke winstmarge te verkopen. Dit waren de tijden van groei tot in de hemel: uranium, kolen, olie en nadien gas gestookte centrales in steeds groter aantallen en op een steeds grotere schaal. Maar nucleaire risico's en broeikasgassen knagen aan dit model.

Energiewende

Met de oliecrisis van 1973 en 1979 en meerdere nucleaire ongevallen ontstond in Duitsland de 'Energiewende' beweging. Veel lokale besturen, actiegroepen en wetenschappers zijn blijven bouwen aan die Energiewende, met steeds meer aanhangers en resultaten. Energie-efficiëntie is in Duitsland geen loos woord en de hernieuwbare energie is er sterk ontwikkeld.

Na de ramp in Fukushima in 2011 nam kanselier Angela Merkel de Energiewende als leidraad voor de elektriciteitssector. Ze deed dat op basis van het advies van een ethische commissie die representatief was samengesteld vanuit de Duitse samenleving. Tegen 2050 zou 80 procent van de stroom uit hernieuwbare bronnen komen.

De groene stroom kwam echter in een stroomversnelling terecht. De wetgever ontwikkelde op maat gesneden financiële steun voor investeerders in de vooruitstrevende vormen van hernieuwbare energie, vooral wind en zon. Hierdoor konden technologie-ontwikkelaars en industriële bedrijven die twee technologieën, windturbines en zonnecellen, in korte tijd veel effectiever, efficiënter, en dus goedkoper te maken. [Siemens sloot zijn nucleaire afdeling, in een reconversie naar windturbines en andere toekomstgerichte technieken.]

Magritte

De oude elektriciteitsmonopolies van Europa stonden erbij en keken ernaar. Ze hadden wel wat schrammetjes verwacht van die wind- en zonnenuwkomers, maar niet zo'n diepe sneden. Op 19 maart was het verzamelen geblazen in het Magritte-museum in Brussel. Tien CEO's van de grootste energiebedrijven publiceerden er onder het gesternte van de surrealist een manifest voor de Europese regeringen en staatshoofden. Hun oogmerk was de voor hen wilde groei van wind- en zonne-energie af te blokken. Dat door de voorkeur te geven aan 'rijpe hernieuwbare energie in de reguliere markt', 'prioriteit aan het gebruik van bestaand competitief elektrisch vermogen boven het subsidiëren van

nieuwbouw', en het 'oplappen van de EU emissiehandel als vlaggenschip van het klimaat- en energiebeleid'.

Joaquin Almunia, tot voor kort EU commissaris voor Mededinging, had deze oproep duidelijk gehoord, zoals blijkt uit zijn nieuwe 'Richtsnoeren staatsteun ten behoeve van milieubescherming en energie 2014-2020' [9 april 2014]. Het doel blijkt de ontmanteling van het Duitse steunsysteem voor groene stroom voor alle nieuwe centrales die groter zijn dan 100 kW. Vanaf 2016 zijn alleen zogenaamd marktconforme steuninstrumenten inzetbaar, zoals veilingen of concurrerende inschrijvingsprocedures en premies bovenop de elektriciteitsprijs. Tien jaar ervaring met dit soort instrumenten in enkele EU-landen toonde hun lage effectiviteit aan. Maar ze leveren wel woekerwinsten op voor de slechtste vormen van groene stroom (afvalverbranding, ingevoerde biomassa). Almunia vond dat groene stroom voldoende marktrijp is, maar ondersteunde op 8 oktober wel de goedkeuring voor waarborgen op miljardenleningen en 35-jarige (hoge) prijsgaranties voor de bouw van kerncentrales in het Verenigd Koninkrijk. Blijkbaar is kernenergie na 60 jaar massale overheidssteun nog niet marktrijp, maar moeten wind- en zonne-energie na 10 jaar (systematisch dalende) steun dringend worden ingesnoerd.

Paulus-bekering

Op 10 oktober hebben de Magritte CEO's nog eens opgeroepen groene stroom niet langer te steunen. In de groepsfoto troont de E.ON CEO prominent vooraan. Vanwaar die plotse Paulus bekering van E.ON, nadat de weg naar de duurzame hernieuwbare en decentrale wind- en zonne-energie is opgebroken? We blijven beter nog even op onze hoede. Wat er echt nodig is voor een energietransitie verschilt heel erg van wat de oude mastodontmonopolies wellicht voor ogen hebben.

Het doel moet zijn de snelst mogelijke overgang te maken naar het volledig betrekken van stroom uit duurzame, hernieuwbare bronnen met voorrang voor lokale, decentrale productie in handen van de eindgebruikers. Elektriciteitsmaatschappijen blijven nodig om die eindgebruikers aan te vullen, niet langer om hen te verdringen. Aanvullen gebeurt vooral door vraagbeheer en -sturing, opslag van energie en het aanvoeren van stroom uit streken met overschotten aan wind- en zonne-stroom. De centrale hernieuwbare centrales staan in dienst van de eindklant-producenten.

Trendbreuken

Het realiseren van die missie vraagt radicale trendbreuken. Zo moet de stelling 'stroom uit de natuur (wind en zon) verstoort de voorziening van elektriciteit' vervangen worden door 'stroom uit de natuur heeft voorrang op alle andere stroom'. Verder moet het principe 'de vervuiler betaalt' inhouden dat gebruikers van niet-duurzame energie uit kerncentrales en fossiele brandstoffen de kosten van de ombouw van de elektrische systemen moeten dragen. Tenslotte staan wetenschappers, ingenieurs en regulatoren staan voor grote uitdaging de geschikte nieuwe theorieën en praktijken te ontwikkelen. De huidige theorieën en modellen voor het investeren in elektriciteit en het exploiteren en verrekenen van de stroomproductie steunen op premissen die niet langer gelden.

Deze veranderingen staan op de agenda, met of zonder E.ON.